

Мартинюк І.В.

*асистент кафедри права
інтелектуальної власності
та корпоративного права
Національного університету
«Одеська юридична
академія»*

Martynyuk I.V.

*assistant of Intellectual
Property and Corporate
Law Department, National
University "Odessa Law
Academy"*

КОРПОРАТИВНІ ДОГОВОРИ У ТОВАРИСТВАХ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ТА АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ: ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

УДК 347.721:(347.725+347.724)

Верховна Рада України 23 березня 2017 року прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» (надалі – Закон про корпоративні договори). Підписаний даний Закон був дещо пізніше і тільки 18 лютого 2018 року набрав чинності.

Зазначений Закон передбачає можливість укладення корпоративних договорів між акціонерами акціонерних товариств і учасниками (засновниками) товариств з обмеженою відповідальністю з метою врегулювання їхньої спільної діяльності, надає можливість для міноритарного акціонера/учасника впливати на ключові питання діяльності товариства та гарантує можливість кожного інвестора в будь-який момент вийти зі складу товариства, повернути свою інвестицію та прибуток від неї.

Проблеми, пов'язані з запровадженням корпоративних договорів до законодавства та корпоративної практики досліджено у наукових працях таких відомих учених, як В.І. Борисова, В.А. Васильєва, В.В. Васильєва, О.М. Вінник, О.П. Віхров, Н.С. Глусь, А.В. Зеліско, О.І. Зозуляк, Ю.М. Жорнокуй, О.Р. Кібенко, О.О. Кот, В.М. Кравчук, І.В. Лукач, В.В. Луць, І.М., І.В. Спасибо-Фатєєва, Т.Б. Штим, О.С. Яворська та ін.

Попри те, що багато з питань корпоративних договорів були предметом низки наукових розвідок, відсутнє комплексне дослідження цієї категорії і, як наслідок цього, відсутня єдина концепція корпоративного договору. Зазначене свідчить про необхідність системного підходу у дослідженнях цивільно-правового розуміння корпоративного договору

з урахуванням останніх змін у законодавстві та судовій системі, зумовлених, зокрема, прагненням України інтегруватися до єдиного європейського простору.

Отже, актуальність теми дослідження зумовлена потребою у дослідженні корпоративного договору, його ролі у захисті корпоративних прав із врахуванням економічних і правових перетворень в Україні, які вимагають інтегрування у світове економічне і правове співтовариство.

Закон про корпоративні договори вводить в українське законодавство низку нових правових інститутів:

1. Договір про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю.

За договором про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю (надалі – корпоративний договір ТОВ) його сторони зобов'язуються реалізовувати у спосіб, передбачений договором, права, які надаються учасникам (засновникам) товариства з обмеженою відповідальністю, та/або утримуватися від реалізації зазначених прав.

Корпоративним договором ТОВ може бути передбачено обов'язок сторін: голосувати у спосіб, передбачений договором, на загальних зборах учасників (засновників); погоджувати придбання або відчуження частки за заздалегідь визначеною ціною; утримуватися від відчуження часток до настання визначених у договорі обставин; вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством з обмеженою відповідальністю, його припиненням або виділом з нього нової юридичної особи.

Корпоративний договір ТОВ також може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник вправі або зобов'язаний придбати або продати частки у статутному капіталі товариства та визначати випадки (які можуть залежати чи не залежати від дій сторін), коли таке право або обов'язок виникає. Предметом корпоративного договору ТОВ не можуть бути зобов'язання сторони договору голосувати згідно з вказівками органів управління ТОВ, щодо часток якого укладений договір, крім випадків, якщо стороною договору є особа, яка одночасно входить до складу органу управління товариства. Корпоративний договір ТОВ укладається в письмовій формі на визначений строк або без визначення строку. Корпоративний договір ТОВ є обов'язковим тільки для його сторін. За загальним правилом, інформація про зміст корпоративного договору ТОВ не підлягає розкриттю і є конфіденційною. Однак інформація про укладення корпоративного договору ТОВ повинна бути повідомлена товариству протягом трьох робочих днів з дати його укладення.

Будь-який інший договір, укладений стороною корпоративного договору ТОВ в порушення корпоративного договору, може бути визнаний судом недійсним за позовом заінтересованої сторони корпоративного договору ТОВ у випадках, якщо буде доведено, що інша сторона за договором знала або повинна була знати про обмеження, передбачені корпоративним договором ТОВ. Порушення корпоративного договору ТОВ не може бути підставою для визнання недійсними рішень органів управління ТОВ.

Таким чином, навіть укладення корпоративного договору не створює безумовних підстав для визнання недійсними рішень органів управління товариством. Проте, в силу обмеженості суб'єктного складу корпоративного договору, такі положення є логічними та обґрунтованими, крім того, існує можливість передбачити інші ефективні засоби захисту прав учасників.

У разі порушення корпоративного договору ТОВ, яким передбачено обов'язок учасника придбати або продати частку у статутному капіталі ТОВ за заздалегідь визначеною ціною та/або у разі настання визначених у договорі обставин, заінтересована сторона корпоративного договору ТОВ може подати до суду позов про примусове виконання обов'язку шляхом зобов'язання сторони договору придбати (продати) частку на умовах, визначених договором.

Корпоративним договором ТОВ можуть передбачатися способи забезпечення виконання зобов'язань і заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких зобов'язань (відшкодування збитків, стягнення неустойки тощо).

Кредитори товариства та інші треті особи можуть укласти договір з учасниками ТОВ, за яким останні з метою забезпечення інтересів кредиторів зобов'язуються реалізовувати свої корпоративні права у спосіб, передбачений договором, або утримуватися (відмовитися) від їх реалізації, в тому числі: голосувати у спосіб, передбачений договором, на загальних зборах учасників товариства; узгоджено вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством; придбавати або відчужувати частки в статутному капіталі за певною ціною чи за умови настання визначених у договорі обставин; утримуватися від відчуження часток до настання визначених у договорі обставин.

2. Договір між акціонерами

Договір між акціонерами – це договір, предметом якого є реалізація акціонерами - власниками простих та привілейованих акцій прав на акції та/або прав за акціями, передбачених законодавством, статутом та іншими внутрішніми документами товариства (надалі – акціонерний договір).

За договором між акціонерами його сторони зобов'язуються реалізувати у спосіб, передбачений таким договором, свої права та / або утримуватися від реалізації зазначених прав [2, с. 21]. Зокрема, вони можуть: голосувати у спосіб, передбачений договором, на загальних зборах акціонерів; погоджувати придбання або відчуження акцій за заздалегідь визначеною ціною та/або у разі настання визначених у договорі обставин; утримуватися від відчуження акцій до настання визначених у договорі обставин; вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством, його припиненням або виділом з нього нового товариства.

Акціонерний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких акціонер вправі або зобов'язаний придбати або продати акції товариства, та визначати випадки (які можуть залежати чи не залежати від дій сторін), коли таке право або обов'язок виникає. Предметом акціонерного договору не можуть бути зобов'язання сторони договору голосувати згідно з вказівками органів управління товариства, щодо акцій якого укладений цей договір, крім випадків, якщо стороною договору є особа, яка одночасно входить до складу органу управління товариства. Акціонерний договір укладається в письмовій формі на визначений строк або без визначення строку. Акціонерний договір є обов'язковим тільки для його сторін. Договір, який стосується прав на акції та/або прав за акціями, укладений стороною акціонерного договору в порушення такого договору, може бути визнаний судом недійсним за позовом заінтересованої сторони акціонерного договору лише у випадку, якщо буде доведено, що інша сторона за відповідним договором знала або повинна була знати про обмеження, передбачені акціонерним договором. Інформація про укладення акціонерного договору повинна бути повідомлена товариству протягом трьох робочих днів з дати його укладення. Публічне акціонерне товариство розкриває інформацію про наявність акціонерного договору у порядку, встановленому для розкриття особливої інформації про емітента. За загальним правилом, інформація про зміст акціонерного договору не підлягає розкриттю і є конфіденційною. Порушення акціонерного договору не може бути підставою для визнання недійсними рішень органів товариства. Особа, яка відповідно до акціонерного договору набула право визначати варіант голосування на загальних зборах акціонерів за акціями товариства, зобов'язана повідомити товариству про набуття такого права у випадку, якщо в результаті такого набуття ця особа самостійно або разом із своєю афілійованою особою або особами прямо або опосередковано отримує можливість розпоряджатися більше ніж 10, 25, 50 або 75 відсотками голосів за розміщеними простими акціями товариства.

Акціонерним договором можуть передбачатися способи забезпечення виконання зобов'язань та заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких зобов'язань (відшкодування збитків, стягнення неустойки тощо).

Зазначені положення надають нові інструменти кредиторам, коли необхідно звернути стягнення на предмет забезпечення. Відтепер згода учасників на отримання у власність частки у порядку звернення стягнення може бути передбачена корпоративним договором з кредитором, що надає йому певні гарантії захисту прав та законних інтересів [3, с. 188].

Про самостійне, особливе місце корпоративного договору в системі цивільно-правових договорів відзначав у своїх роботах Сигидин М.М., аргументуючи: специфічним предметом договору - є узгоджені дії учасників господарського товариства щодо управління корпоративними правами організаційного (немайнового) характеру; специфічним суб'єктом складом - є виключно учасники господарського товариства - власники корпоративних прав, які реалізують свої правомочності щодо управління товариством; сферою застосування - в межах юридичної особи корпоративного типу; акцесорним характером - укладення корпоративного договору на підставі положень установчих документів господарського товариства; спрямованістю договору на досягнення спільного для учасників результату - управління корпоративними правами [4, с. 141].

В. А. Бородкін, обґрунтовуючи неоднорідність корпоративного договору, зазначаючи, що корпоративний договір складається з трьох договірних видів, кожен з яких має свій предмет (договір простого товариства, організаційний договір, договір купівлі-продажу і опціону), в той же час вважає, що корпоративний договір за рахунок певного регулювання корпоративних відносин створює корпоративно-правовий ефект, який поширюється на учасників корпоративного договору в їх відносинах з корпорацією (внутрішній ефект) і при певних умовах може поширюватися на товариство і третіх осіб (зовнішній корпоративно-правовий ефект) [5, с. 8].

З позиції захисту корпоративних прав розглядає корпоративний договір О.В. Бігняк. На думку науковця, є декілька чинників, які свідчать на користь його позиції.

По-перше, право на укладення корпоративного договору передбачено законом, що дозволяє через корпоративний контроль зафіксувати договором алгоритм дій на захист у разі порушень.

По-друге, за допомогою корпоративного договору є можливість врегулювати корпоративні конфлікти, наприклад у разі ситуацій, коли при-

йняття будь-якого рішення загальними зборами або наглядовою радою є неможливим через відмінності позицій учасників/акціонерів, які володіють однаковою кількістю голосів (50/50). Йде мова про застереження в договорі «deadlock provision», яким передбачено порядок вирішення розбіжностей щодо ключових питань управління компанією та в основі якого лежить принцип недопущення знищення суб'єкта господарювання лише тому, що партнери не можуть досягти згоди в розв'язанні певної проблеми. А отже чітко прописані умови «deadlock provision» є засобом захисту на етапі досудового врегулювання спору із застосуванням альтернативних форм захисту.

По-третє, будучи внутрішнім договором юридичної особи та маючи організаційно-правову складову, корпоративний договір є синергією умов стосовно корпоративного управління та захисту корпоративних прав [3, с. 192].

Таким чином, підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити висновок про таке.

1. Корпоративний договір не є універсальною категорією і його умови можуть відрізнятися в залежності від організаційно-правової форми юридичної особи – корпоративного утворення. Тому ми можемо говорити про корпоративні договори у ТОВ та корпоративні договори у АТ. Можливо, є сенс зберегти назву акціонерних угод стосовно корпоративних договорів у АТ, зважаючи на їх специфіку.

2. Корпоративні договори, незважаючи на їх відмінності, є дієвим інструментом захисту корпоративних прав у корпоративних правовідносинах.

1. *The Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine regarding Corporate Contracts» dated 23.03.2017. [Electronic resource] - Access mode: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1984-19>*

2. *Paplik O. The contract between the shareholders of the company as a way of implementing corporate rights. Entrepreneurship, economics and law. - 2018. No. 3. P. 19-24.*

3. *Bigniak O. V. Protection of corporate rights: problems of theory and practice: monograph / O.V. Hornet. NU OLA. Odessa: Legal literature, 2018. 408 p.*

4. *Sigidin M. M. Corporate agreement in the system of civil contracts. Current problems of improving the current legislation of Ukraine: scientific articles. P. 139-147.*

5. *Borodkin V. G. Civil law regulation of the corporate agreement: author's abstract dissertation of cand. in law sciences. M., 2015. P. 8-9.*

Мартинюк І.В. Корпоративні договори у товариствах з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариствах: до проблеми співвідношення

Стаття присвячена корпоративним договорам у товариствах з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариствах. В статті приділяється увага змінам законодавства в сфері корпоративних договорів, стану висвітлення даної теми в вітчизняних наукових дослідженнях та безпосередньо обґрунтовується актуальність даного дослідження. Проводиться аналіз нових правових інститутів, які були введені до законодавства, а саме: договору про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю та договору між акціонерами. Досліджено сторони та обов'язки сторін за договором про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю, щодо договору між акціонерами розкрито поняття договору між акціонерами, сторони даного договору, обов'язки сторін та наслідки які можуть виникнути внаслідок невиконання договірних зобов'язань. Розглянуто підходи науковців щодо місця корпоративного договору в системі цивільно-правових договорів та позиції щодо сутності корпоративного договору. Також в статті приводяться аргументи щодо значення корпоративного договору в регулюванні відносин між учасниками (засновниками) товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерного товариства.

Ключові слова: господарське товариство; корпоративний договір; товариство з обмеженою відповідальністю; акціонерне товариство; корпоративні права.

Martyniuk I.V. Corporate agreements in limited liability companies and joint stock companies: to the problem of correlation

The article is devoted to corporate agreements in limited liability companies and joint-stock companies. The article focuses on changes in the legislation in the field of corporate agreements, the coverage of this topic in domestic scientific studies, and the relevance of this study is directly substantiated. An analysis of the new legal institutes that were introduced into the legislation, namely: the agreement on the exercise of the rights of the shareholders (founders) of the limited liability company and the agreement between shareholders. The parties and obligations of the parties under the agreement on realization of the rights of the participants (founders) of the limited liability company are investigated, the agreement between the shareholders discloses the notion of an agreement between the shareholders, the party to this agreement, obligations of the parties and consequences which may arise as a result of failure to fulfill contractual obligations. The approaches of scientists to the place of the corporate agreement in the system of civil legal agreements and the position regarding the essence of the corporate agreement are considered. Also there are arguments about the importance of the corporate agreement in the regulation of relations between the shareholders (founders) of the limited liability company and the joint-stock company in the article.

Key words: economic society; corporate agreement; limited liability company; joint-stock company; corporate rights.